

Stockholm 8 juni 2025

KLYS remissyttrande över Region Jönköpings läns kulturplan 2026-2029 (RJL 2024/975)

KLYS har tagit del av remissutgåvan av Region Jönköpings läns kulturplan 2026-2029 (RJL 2024/975) och vill för de yrkesverksamma kulturskaparnas räkning härmed lämna följande synpunkter.

1 Inledning

KLYS – Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd – utgör en samlad röst för Sveriges professionella kulturskapare i kultur- och konstnärspolitiska politiska frågor och företräder via sina 14 medlemsorganisationer nästan 30 000 yrkesverksamma kulturskapare i Sverige. Dessa arbetar som bl a författare, dramatiker, journalister, bild- och formkonstnärer, musiker, kompositörer, tonsättare, regissörer, skådespelare, filmskapare och dansare. Organisationerna samarbetar inom KLYS i frågor som rör kulturskapares villkor, t ex konstnärspolitik, upphovsrätt, arbetsmarknad, trygghetssystem och yttrandefrihet. KLYS arbete bedrivs numera både på nationell, regional och kommunal nivå, varför kultursamverkansmodellen är särskilt viktig för oss att bevaka. KLYS bevakar löpande regionernas och kommunernas främjande av konstnärlig kvalitet och mångfald inom kulturen, samt balansen mellan kultur-, närings- och aspektpolitik av olika slag.

2 Sammanfattning av KLYS synpunkter

Region Jönköpings läns förslag till reviderad kulturplan är kulturpolitiskt skarpt och välskrivet, men samtidigt framstår dokumentet som rätt allmänt formulerat, utan en tydlig adressat och mera som en ambitiös lägesbeskrivning och redogörelse för möjligheter till utveckling av kulturlivet i länet. Det är dock positivt att det finns ett särskilt kapitel om implementering, där regionen är tydlig med att detta dokument kopplas till allehanda handlingsplaner och uppdragsbeskrivningar inom olika verksamhetsområden.

KLYS ser i Region Jönköpings kulturplan flera konstnärspolitiskt starka inslag – särskilt det kulturpolitiska ställningstagandet för konstens frihet, kulturens egenvärde, värnandet om armlängds avståndsprincipen och vikten av långsiktigt goda förutsättningar för kulturskapare. Det är särskilt glädjande att man i avsnittet *Syfte och strategiska principer* lyfter kulturens betydelse för ett gott liv, samhällsutveckling och demokrati – och dessutom kallar rimliga ekonomiska villkor för kulturskapare för en samhällsinvestering. Det är tydligt och mycket välkommet.

Planens form och tillgänglighet

Vi uppskattar de inledande begreppsförklaringarna och att det redogörs för relevanta lagar och regelverk. Men den löpande layouten utan sidnumrering, en otydlig rubrikstruktur och avsaknad av pedagogisk grafik är en svaghet. Planen ger också ett något skissartat intryck – det är ofta otydligt vilka verksamheter och kommuner som avses, och hur utvecklingen faktiskt ska ske under planperioden.

Det finns gott om goda intentioner, men det saknas ofta konkreta förslag eller verktyg för hur målen ska uppnås. Det riskerar att försvåra både genomförande och uppföljning.

- Positivt att regionen så tydligt tar upp villkoren för yrkesverksamma kulturskapare, men vi saknar en del om konkreta aspekter som avtal, arbetsmiljö och upphovsrätt.
- Positivt att regionen lyfter fram kulturens och kulturskaparnas betydelse för samhällsutvecklingen och prioriterar detta i kulturplanen
- Regionens kulturpolitiska mål är tydligt skrivna. Planen innehåller bra begreppsdefinitioner och översikt över lagar och regelverk inom kultur.
- Vi saknar generellt sett konkretion och upplever att det finns för mycket allmänt hållna kulturpolitiska skrivningar i förhållande till utveckling av sakfrågor inom respektive konstområde.
- Vi välkomnar att regionen framhåller dialog med kulturlivet, men i planen bör det utvecklas mera om vad detta innebär i sak och hur samråd med kulturskapare kan kopplas till årliga uppföljningar av kulturplanen.
- Bra och tydlig begreppsanvändning i planen gällande professionella kulturskapare och konstnärer.
- Oklart hur regionen ska göra för att upprätthålla kulturens egenvärde och konstnärlig frihet bl a i tvärpolitiskt utvecklingsarbete med sådant som hälsa, hållbarhet, Agenda 2030 och näringspolitiska perspektiv på kulturella och kreativa branscher.

3 Begrepp och definitioner

Begreppen kulturskapare och konstnär

KLYS förespråkar generellt sett att regionerna i sina kulturplaner har en konsekvent användning av begreppet **professionell** (eller **yrkesverksam**) **kulturskapare** för att beteckna konstnärligt yrkesverksamma inom alla konstområden; såväl fritt verksamma, som institutionsanställda och sådana som kombinerar dessa verksamhetsformer. KLYS förespråkar också, liksom Konstnärsnämnden, den breda definitionen av ordet *konst*, och att begreppet *konstnär* – när det används – betecknar verksamma inom *alla* konstområden, och inte endast *bild- och formkonstnärer*.

I Region Jönköpings läns kulturplan används både kulturskaparbegreppet tydligt och det breda konstnärsbegreppet på det stora hela på ett föredömligt sätt. Det finns dock vissa inkonsekvenser i det att konstnär i vissa avsnitt används i den specifika betydelsen bild- och formkonstnär. Se gärna över detta till slutversionen av planen.

Kulturell mångfald

Vi välkomnar att ”kulturell mångfald” tas upp på flera ställen i planen. Dock borde konkret *Unescos mångfaldskonvention*¹ från 2005 nämnas. KLYS uppfattar skrivningarna om kulturell mångfald som allmänt formulerade och saknar i planen konstområdesövergripande skrivningar om vad regionen särskilt vill framhålla i det konkreta arbetet för att främja kulturell mångfald i Jönköpings län, dvs. en bredd av konst- och kulturuttryck gällande det regionala kulturlivets utbud, distribution och produktionsmöjligheter för konstnärligt yrkesverksamma inom alla konstområden.

¹ <http://u4614432.fsdata.se/wp-content/uploads/2013/09/Unescos-konvention-om-skydd-f%C3%B6r-och-fr%C3%A4mjande-av-m%C3%A5ngfalden-av-kulturyttringar.pdf>

4 Samråd med professionella kulturskapare

Region Jönköpings län saknar ett formellt och löpande sammankallat konstområdesövergripande samråd (eller referensgrupp) med professionella kulturskapare som representerar sina konstområden i regionen. KLYS välkomnar att regionen ändå är noga i kulturplanen med att lyfta fram vikten av samverkan och dialogarbete med civilsamhället i stort och med företrädare för kulturlivet i regionen. Det framgår dock inte i vilken grad företrädare för de olika konstområdena har fått komma till tals i dialogerna, och inte vilka från det professionella fria kulturlivets aktörer i Region Jönköpings län som har kallats till och deltagit i regionala dialogmöten, och under vilken tidsperiod som detta har skett. Sådan information kan förslagsvis ges i fotnoter, ifall inte kulturplanen kompletteras med en detaljerad faktabilaga.

KLYS medlemsorganisation Svenska Fotografers Förbund (SFF) hoppas att yrkesgruppen fotografer räknas in aktivt vad gäller regionens dialoger och samråd. Om det inte redan har gjorts vill SFF uppmuntra regionen till att ta in en yrkesfotograf i framtida dialogmöten det professionella kulturlivet. Det skulle vara ett lämpligt första steg för att öka kunskapen om fotografi och förståelsen för behoven bland yrkesverksamma fotografer i Jönköpings län. SFF hjälper gärna till med förslag på namn och kontakter. Se vidare i avsnitt 7.3 nedan.

Några generella informationspunkter om KLYS syn på regionala samråd med kulturskapare

- KLYS förespråkar en konstområdesövergripande dialoggrupp för att involvera professionella kulturskapare från alla konstområden i en samlad och samstämmig löpande dialog runt kulturplanens framtagande, genomförande och uppföljning.
- KLYS betonar vikten av att en representant för ett konstområde ska vara erkänt yrkesverksam och medlem i någon av KLYS medlemsorganisationer – något som borgar för professionalism och insyn i kultur- och konstnärspolitiska strukturer, både nationellt och regionalt, inom respektive konstområde. Läs mer i *KLYS samrådsguide* med rekommendationer för samrådsarbetet i regionerna. Se länk nedan².
- Samrådets deltagare ska arvoderas för varje möte enligt särskilda arvodesrekommendationer som KLYS tagit fram i samarbete med KLYS medlemsorganisationer; se broschyr *Att ta betalt*³. Rekommendationerna uppdaterades och höjdes 2024.
- KLYS vill också påminna om vikten av att lyfta *samtliga* professionellt verksamma kulturskapers röster och perspektiv i regionen, oavsett anställnings-/verksamhetsform/institutionskoppling. Samrådet bör så långt det är möjligt omfatta och representera både kulturskapare från det fria kulturlivet och anställda kulturskapare vid kulturinstitutioner i regionen. Om möjligt även sådana som kombinerar dessa verksamhetsformer. Även institutionsanställda kulturskapers synpunkter måste beaktas.

² http://www.klys.se/wp-content/uploads/2015/11/KLYS_broschyr_samradsguide_2017.pdf

³ <https://klys.se/arvodesrekommendationer/>

5 Regionens kulturpolitiska mål och prioriteringar

Region Jönköpings läns kulturplan för 2026-2029 presenterar fyra regionala kulturpolitiska mål som i stort samstämmer med de nationella kulturpolitiska målen inom ramen för samverkansmodellen.

- Alla ska ges möjlighet att delta i och ta del av ett kulturliv av både bredd och spets.
- Konst och kultur ska vara tillgänglig i, och en angelägenhet för, hela länet.
- Konstnärer och kulturaktörer i länet ska ges förutsättningar att utvecklas, verka och påverka.
- Kulturen ska integreras som en central kraft i samhällsutvecklingen.

Utifrån dessa mål prioriterar regionen några utvecklingsområden som är övergripande och samspelar med varandra. Regionen betonar att utvecklingsområdena under planperioden ska utvecklas och stärkas genom samverkan och samråd mellan berörda aktörer.

KLYS välkomnar regionens uttalade konstnärspolitiska ambitioner, där kulturskaparna framhålls som en grundbult i länets kulturliv och en förutsättning för utvecklingen av en stark kulturell infrastruktur i hela länet. I planen står det bland annat att läsa följande:

”Konstnärer ska ses som en viktig del i samhällsutveckling då de ofta ifrågasätter normer, utforskar identiteter och berättar om både samtid och historia. Region Jönköpings län ska därför aktivt arbeta med att stödja konstnärer och den fortsatta utvecklingen av konstformerna.”

Men en sådan här ambitiös och välformulerad satsning tror vi förpliktar en hel del, vilket väcker frågor om både utveckling av en relevant löpande dialog med kulturlivets yrkesverksamma, och finansieringen och vilken resursfördelning som måste göras. Vad får eventuellt stryka på foten och vad kommer med säkerhet att genomföras i Jönköpings läns regionala kulturpolitik under planperioden? KLYS ser fram emot att få veta mer om dialogarbetet och om handlingsplaner och årliga verksamhetsplaner kopplat till regionens mål och prioriteringar.

Kulturens egenvärde, konstnärlig frihet och principen om armlängds avstånd

En av de viktigaste frågorna för KLYS är att *principen om armlängds avstånd* används och värnas. Konsten ska stå fri från politiska viljor och konstnärlig frihet ska kunna upprätthållas. Principen säger att konstnärliga och kvalitativa bedömningar av offentligt finansierad konst och kultur inte ska göras av den politiska sfären, utan av sakkunniga ämnesexperter, yrkesverksamma kulturskapare och konstnärliga ledare, t ex i särskilda referensgrupper. Principen är viktig att utveckla och upprätthålla, inte minst på regional och kommunal nivå.

KLYS välkomnar att Region Jönköpings län i sin kulturplan så tydligt framhåller kulturens egenvärde och vikten av att värna om konstnärlig frihet, samt lyfter fram armlängds avståndsprincipen som en vägledande princip. Detta går i linje med vad Myndigheten för Kulturanalys skriver i sin rapport från 2021 när det gäller rekommendationer om konstnärlig frihet och att på regional och kommunal nivå i större utsträckning använda sig av externa sakkunniga på kulturområdet i bedömningsprocesser för vilken konst som ska få stöd.⁴

⁴ *Så fri är konsten - Den kulturpolitiska styrningens påverkan på den konstnärliga friheten*, MYKA, Rapport 2021:1, s 17, 235-236; den tredje rekommendationspunkten

Ett i sammanhanget inspirerande exempel är Region Kronoberg som 2023 lät göra en extern utredning av hur principen tillämpas internt i organisationen. Det är något vi vill uppmuntra även Region Jönköpings län att göra under den kommande kulturplaneperioden.

En viktig fråga som kulturplanen borde ge mer svar kring är hur regionen avser att arbeta under den kommande fyraårsperioden för att ovillkorligen upprätthålla kulturens egenvärde och konstnärlig frihet bl a i tvärpolitiskt utvecklingsarbete med sådant som hälsofrågor, hållbarhetsfrågor, Agenda 2030 och näringslivsutveckling inom kulturella och kreativa branscher. (Se avsnitt 6 nedan.)

6 Kulturskarpares villkor och regional konstnärspolitik

På flera ställen i Region Jönköpings läns kulturplan understryks kulturskarparnas betydelse och vikten av att stärka deras villkor. Exempelvis skriver regionen i avsnittet om scenkonst: ”För att gynna återväxten och inflyttning av professionell yrkeskompetens ska Region Jönköpings län stärka kulturskarparnas villkor.”

Som vi konstaterade i avsnittet ovan sätter vi stort värde på att regionen är konstnärspolitiskt ambitiös med sin nya kulturplan. KLYS välkomnar särskilt det specifika regionala målet som formulerar sig tydligt om främjandet av kulturskarparnas villkor.

Vi vill påminna om vikten av att regionen i handlingsplaner och andra dokument tydliggör hur, och vem som i praktiken ska ta huvud- respektive delansvar för att goda förutsättningar skapas.

Kulturskarpares avtal och ekonomiska villkor

Regionen framhåller vikten av goda villkor för kulturskarpare i denna kulturplan, men KLYS saknar på det stora hela redogörelser för vad kulturskarpares ekonomiska villkor handlar om i sak när det gäller olika sorters avtal och ersättningsnivåer. De olika konstområdena relaterar på olika vis till avtalspolicys av olika slag, som t ex att MU-avtal för bild och form är något helt annat än kollektivavtal för orkestermusiker – något som borde förtydligas och förklaras bättre i planen.

Även om kulturplanen kopplas till årliga planeringsdokument med mer detaljer bör en flerårig kulturplan i alla fall nämna vad olika konstområdets avtal och ersättningar faktiskt gäller principiellt. Regionen bör komplettera i planen med skrivningar om att ersättningar och arvoden ska följa gällande kollektiv- och ramavtalsnivåer – det ska gälla även om den som beställer arbetet inte omfattas av dessa. Vi vill påminna om att regionen alltid i sin egen anslagsgivning till professionella kulturaktörer bör beakta såväl gällande kollektiv- och ramavtal, som gällande arvodesrekommendationer och upphovsrätt. KLYS och medlemsorganisationerna har 2024 uppdaterat sina arvodesrekommendationer för konstnärer och kulturskarpare⁵.

Generellt sett finns alltid risken med de fleråriga kulturplanerna att ambitioner gällande stärkta villkor för kulturskarpare blir allt för allmänt hållna och därför kan kvarstå som regionala viljeinriktningar under hela planperioden, snarare än konkreta insatser i praktiken inom respektive verksamhetsområde.

⁵ <https://klys.se/arvodesrekommendationer/>

Kulturskapares arbetsmiljö

Ingen yrkesverksam kulturskapare ska gå sönder på jobbet. Många gånger är kulturskapare anlitade eller inhyrda för att genomföra ett specifikt arbete eller finnas på en viss plats vid ett visst tillfälle i den offentligt arrangerade kulturen. Då är det viktigt att de har en trygg arbetsmiljö. Hos t ex scenarbetare på konserter och musikturnéer är det inte ovanligt med bristfälliga loger, arbetstider, och mycket annat.

Det är viktigt att kulturpolitiken regionalt verkar mot alla former av hot och trakasserier mot kulturskapare. Mer om denna sakfråga finns att läsa på KLYS hemsida⁶. KLYS saknar i Region Jönköpings läns kulturplan både skrivningar som adresserar hot och hat-problematik för kulturskapare i regionen och vikten av en generellt god arbetsmiljö för kulturskapare och hur regionen arbetar främjande för arbetsmiljön i olika delar av kulturlivet.

Kompetensutveckling för kulturskapare

KLYS välkomnar att kompetensutveckling och fortbildning lyfts fram på flera ställen i Region Jönköpings läns kulturplan kopplat till professionella kulturskapare. Men vi ställer oss frågande till varför det bara är inom områdena scenkonst och film som det skrivs om utvecklingsinsatser under planperioden. Det finns inget samlat grepp kring kompetensutveckling i planen, och det blir otydligt vad regionen avser att göra för insatser i praktiken inom de olika konstområden som belyses. Kompetensutveckling borde i kulturplanen tas upp i ett eget rubricerat avsnitt för att öka tydligheten kring regionens avsikter i sak. Vi undrar: Hur ser regionens avsikter ut gällande kompetensutveckling inom de konstområden som inte nämns i remissversionen av planen?

Kartläggning av kulturskaparna och deras förutsättningar

Generellt: Inom konstområden där detta inte redan gjorts rekommenderar KLYS att det görs en översikt över vilka kulturskapare som är yrkesverksamma i regionen; vilka som är knutna till de olika kulturinstitutionerna samt under vilka villkor de utför sina uppdrag och anställningar. En sådan kartläggning bör vara ett levande dokument att återkommande uppdatera för att skapa en god grund för en välförankrad och utvecklad regional konstnärspolitik under planperioden, som inger förtroende hos alla inblandade parter. KLYS står till förfogande vid behov inom olika former av kartläggningsarbete i kulturlivet.

Konstnärlig residensverksamhet

KLYS välkomnar att Region Jönköpings län lyfter fram konstnärlig residensverksamhet som en av punkterna inom ett av de prioriterade utvecklingsområdena för planperioden, men vi saknar i planen samlade skrivningar om konstnärlig residensverksamhet i regionen inom olika konstområden. Residens nämns konkret inom vissa konstområden (bild/form och dans) och det blir en viss obalans i hur pass detaljerat residenssatsningar beskrivs för olika sorters kulturskapare i länet. Kulturplanen skulle tjäna på att ämnet "konstnärliga residens" beskrevs konstområdesövergripande i ett eget avsnitt.

Generellt: Ett konstnärsresidens sätter regionen på kartan; lockar dit intressanta namn, och i förlängningen kan yrkesverksamma kulturskapare få upp ögonen för lokala berättelser och perspektiv att förmedla till omvärlden. Ofta kan publika framträdanden kopplas till residenset som ett sätt att ge tillbaka. Egna regionalt eller interregionalt organiserade residens behöver inte alltid vara särskilt kostsamma eller svåra att arrangera.

⁶ <https://klys.se/hot-hat-och-trakasserier/>

Kulturella och kreativa branscher (KKB)

KLYS noterar att Region Jönköpings län i sitt förslaget till ny kulturplan knappt skriver något alls om området kulturella och kreativa branscher. Det är visserligen välkommet med en del skrivningar i avsnittet om tvärsektoriell samverkan, men vi ställer oss frågande till varför en regional kulturplan utelämnar ett så relevant område, som förenar politikområdena tillväxt, näring och kultur. Om en specifik KKB-strategi tas fram i regionen bör detta nämnas i kulturplanen.

En kulturplan bör framhäva kulturskaparnas roll och värnandet av konstens egenvärde i relation till företagsutveckling och näringsperspektiv inom kulturen. Vi vill uppmana företrädare för både kultur- och näringspolitik i Region Jönköpings län att läsa våra synpunkter på målen i regeringens KKB-strategi. KLYS har tagit fram ett 12-punktsprogram som också har bäring på det regionala perspektivet ⁷.

KLYS vill påminna om behovet av närmare samverkan mellan regional kultur- och näringspolitik, samt mellan kulturförvaltning och näringspolitisk förvaltning på regional nivå, bl a för att se till att näringspolitiska stöd på regional nivå också når fram till egenföretagande kulturskapare, som tyvärr ofta faller utanför specifikt näringsinriktade stöd.

KLYS hoppas att ett eventuellt framtida regionalt kulturskaparråd (eller referensgrupp) i Jönköpings län konsulteras i frågor kring KKB och får mötas med regionala näringspolitiska företrädare för brobyggande i sakfrågor gällande konstnärliga arbetsvillkor och generell KKB-utveckling i regionen.

Upphovsrätt för kulturskapare och konstnärer

KLYS välkomnar att Region Jönköpings län i sin kulturplan nämner en del om upphovsrättsliga frågor som berör konst, kultur och kulturskapare. Men vi noterar att det råder en avsaknad av redogörelser för hur upphovsrätten på kulturområdet ska hanteras i sak i regionens kulturutvecklingsarbete under planperioden. En regions hållning i denna sak är ännu viktigare att belysa noga i en kulturplan nu när KKB-sektorn ska utvecklas allt mer på både nationell och regional nivå.

Generellt sett bör en regional kulturplan innehålla några skrivningar om vikten av att värna upphovsrätt för kulturskapare i regionen. Planen bör konkret ta upp hur regionen avser att hantera frågorna kopplade till kulturskapares yrkesverksamheter och villkor. KLYS ser gärna att regionerna gör tydliga konstateranden att upphovsrätten är en viktig förutsättning för konstnärlig och kulturell utveckling, och att upphovsrättsliga ersättningar aldrig är något man kan bortse från vid uppdrag till kulturskapare och konstnärer och vid användning av deras verk och prestationer. Vid anslagsgivning till konst och kultur, t ex vid digitalisering och digitalt tillgängliggörande av konst och kultur, måste det alltid tas höjd för kostnader för upphovsrättsliga ersättningar till olika upphovsrättsinnehavare, däribland upphovspersoner och utövande konstnärer.

Vi vill även påminna Region Jönköpings län om samtidens ytterst snabba teknikutveckling när det gäller AI och utmaningar för upphovsrätten i ljuset av den. Offentligt finansierade kulturverksamheter bör agera förebildligt när det gäller respekt för upphovsrätten och det mänskliga skapandet. KLYS kommer under sommaren 2025 att lansera en informationsskrift med rekommendationer för användning av generativ AI i professionella verksamheter, som också riktar sig till verksamheter i regioner och kommuner. För mer information om hur konstnärspolitiken bör förhålla sig till AI se KLYS särskilda AI-strategi⁸.

⁷ <https://klys.se/klys-om-regeringens-strategi-for-foretag-i-kulturella-och-kreativa-branscher/>

⁸ <https://klys.se/ai-artificiell-intelligens/>

Relevanta regionala satsningar på digitaliseringens möjligheter bör även inkludera spridning av kunskap om upphovsrätten och om och när avtal måste skrivas och ersättning utgå. Regionen bör därför stödja intern och extern kompetensutveckling som belyser digitaliseringens och upphovsrättens möjligheter och utmaningar, även för upphovsrättsinnehavare i regionen. Detta är särskilt viktigt om regionen avser att seriöst arbeta för att främja kulturskapares villkor och infrastruktur, vilket ju tydligt hävdas i regionens kulturpolitiska mål och prioriteringar.

Folkbildning – positivt att det lyfts

Att folkbildning och folkhögskolor lyfts i planen är utmärkt. Det tydliggör sektorns roll i kulturlivets infrastruktur. Däremot saknas en konkretisering. Vilka skolor handlar det om i regionen och även mer konkreta idéer på hur främjandet av området ska gå till.

7 Synpunkter gällande de olika konstområdena

7.1 Scenkonst; teater, dans, cirkus och musik

KLYS och KLYS medlemsorganisation **Fackförbundet Scen & Film** har följande synpunkter gällande planens avsnitt om scenkonst och film.

Vi noterar att avsnittet om musik är anmärkningsvärt kortare än de om scenkonst, dans och film. Ska detta tolkas som att musikområdet är mindre prioriterat och av mindre betydelse än andra konstområden i Jönköpings län, eller vad?

Scenkonst – angelägna ambitioner men vag genomförbarhet

Scenområdet ges ett relativt stort utrymme, vilket är positivt. Samtidigt är det svårt att förstå strukturen: Scenkonst står som överrubrik, men undertexterna för dans, teater och cirkus är inte alltid konsekventa eller logiskt kopplade till den övergripande analysen.

Vi ser positivt på att man lyfter behovet av fler spelplatser, stärkta produktionsvillkor och förbättrade arbetsvillkor – men ofta utan konkretion. När man exempelvis skriver att man vill ”öka möjligheten för det fria kulturlivet att producera kultur” – vad betyder det? Är det mer pengar, residens, nya lokaler eller något annat?

Det behövs en konkretisering av hur man avser att stärka villkoren för fria scenkonstaktörer och professionella kulturskapare. Det fria kulturlivet är viktigt och det behövs en plan för hur nya fria grupper ska kunna etableras.

Vi ser det också som problematiskt att fokus ofta ligger på scenkonstens produktionsvolym utan att ta hänsyn till kulturskaparnas arbetsvillkor. Det professionella konstnärskapet måste kunna bära sig över tid – det handlar inte bara om att skapa fler föreställningar, utan om att kunna leva och verka i regionen som scenkonstnär. Vi saknar således skrivningar om konstnärens arbetsvillkor och försörjning, liksom upphovsrätt.

Teater nämns flera gånger, men utan att man tydligt redogör för teatern som konstform med specifika behov. Teaterproduktion är resurskrävande – både ekonomiskt och organisatoriskt – och behöver därför särskilda satsningar för att kunna bibehålla den konstnärliga höjd som eftersträvas.

Vi ser gärna att planen:

- Inkluderar skrivningar om *upphovsrätt, rimliga villkor och konstnärlig autonomi*
- Förtydligar hur nya fria teatergrupper ska kunna etableras i länet

Under området Dans ser vi en positiv utveckling och ambitioner, med t ex fler spelplatser och förbättrade produktionsförhållanden. Även här hade vi dock önskat lite mer konkreta tankar kring var och hur. Det saknas också ordentlig information om vilka scener/platser som dansen finns på idag. Vi vill också kommentera meningen i första stycket, "Dansaktörerna i länet ska tillsammans ... lokala dansaktörer.", som alldeles för otydlig kring hur samverkan ska fungera. Dessutom framstår det som att det i första hand är dansaktörernas eget ansvar att skapa samverkan och därmed förändring.

Film – ambitionsglapp och behov av strategi

Filmens plats i planen är motsägelsefull. Det finns goda ambitioner – exempelvis att permanenta talangprogrammet GAZE och att ta fram en regional filmpolitik – men dessa backas inte upp med konkreta verktyg. Framför allt saknas:

- Fokus på yrkesverksamma filmskapare
- Förslag på produktionsstöd eller filmfond

Arrangörsledet och samverkan

Vi välkomnar att man uppmärksammar de unga arrangörerna som en viktig framtidsfråga.

Arrangörsleden i regionerna är idag sköra, särskilt när det gäller ideella arrangörer som riktar sig till vuxen publik. De är ofta äldre och har små resurser. Att satsa på unga arrangörer är klokt – men det måste ske parallellt med stöd till befintliga strukturer.

Planen nämner att man ska skapa plattformar för samspel mellan fria grupper, institutioner, kommuner och arrangörer. Det är en god idé, men vi vill se en tydligare beskrivning: *Vad menas med plattform? Behövs nya, eller kan befintliga nätverk stärkas?*

Utbildning och återväxt

Vi efterlyser insatser för kompetensutveckling för redan yrkesverksamma – något som nämns inom vissa konstformer men saknas för andra, bland annat teater. Vi vill också nämna en liten farhåga kring att pedagogisk verksamhet får för stor betydelse som inkomstkälla för verksamma scenkonstare, som t ex står skrivet under utveckling av cirkusområdet. I första hand behöver det satsas på förutsättningar att kunna leva och verka i regionen som scenkonstnär.

Kollektivavtal samt löneindexuppräknings

Vi saknar i planen skrivningar om gällande kollektivavtalsnivåer. Avtalsfrågor gäller i olika former inom samtliga konstområden, och utifrån olika avtalspolicys, som t ex att MU-avtal för bild och form är något helt annat än kollektivavtal för t ex orkestermusiker. Sådant här bör förtydligas, förklaras och understrykas tydligare i en regional kulturplan än vad som görs i remissversionen.

Vi vill i övrigt gällande hela området scenkonst och musik påminna regionen om den generella problematik som är synnerligen kännbar på scenkonstområdet – att kulturinstitutionerna långsiktigt har svårt att upprätthålla och utveckla verksamheten, eftersom uppräknings av medel inte sker i samma takt som löne- och prisökningar.

7.2 Bild- och form

Konstnärernas Riksorganisation företräder 3 500 professionella bildkonstnärer, konsthantverkare och formgivare i Sverige. Organisationen arbetar för konstnärlig frihet och goda villkor för bild- och formkonstnärer.

Kontaktperson: Jon Brunberg
Telefon: 070-275 59 29
E-post: jon.brunberg@kro.se

KLYS vill utöver detta avsnitt om bild och form hänvisa till Konstnärernas Riksorganisations separat inlämnade mer utförliga yttrande om bild- och formområdet i Region Jönköpings läns kulturplan.

Professionell bild- och formkonst i kultursamverkansmodellen

Regionernas fördelning av statsbidraget för regional kultur ska främja en god tillgång för länets invånare till sju kulturområden. Ett av dessa områden är ”Professionell bild- och formverksamhet” som kom med som ett eget område i modellen 2018.

Kulturrådets rapport *På flera ben*, som är en tematisk undersökning av det professionella bild- och formområdet inom kultursamverkansmodellen från 2025, visar att bara cirka 2,5 procent av statliga, regionala och kommunala medel som fördelas via kultursamverkansmodellen går till verksamheter inom Kulturrådets kategori professionell bild- och formkonst samt vissa konsthallar. Även om siffran inte inkluderar bild- och form inom läns museernas verksamheter eller verksamheter som kategoriseras som konst- och kulturområdesövergripande så är det tydligt att medlen inom kultursamverkansmodellen måste fördelas jämnare mellan de olika konstområdena. Detta är något som även Region Jönköpings län bör ta hänsyn till.⁹

Bild- och formkonstnärernas ekonomiska och sociala villkor

Ett vitalt och utforskande konstliv kräver att konstnärerna kan verka under rimliga arbetsvillkor. En stor utmaning är bild- och formkonstnärernas låga inkomster. Vår rapport *Utsikt från ateljéerna – Rapport 1: bild- och formkonstnärernas inkomster och verksamheter* visar att medianen av bild- och formkonstnärernas sammanräknade förvärvsinkomst är 15 036 kr i månaden. Det är mindre än hälften av medianlönen i Sverige som år 2023 var 36 500 kr i månaden.¹⁰

De allra flesta bild- och formkonstnärer driver sina verksamheter i företagsform som enskilda firmor. Det finns vare sig anställningar eller kollektivavtal för denna yrkesgrupp. Det är därför av yttersta vikt att regionen agerar förebildligt och följer de avtal och arvodesrekommendationer som gäller i branschen och säkerställer att bild- och formkonstnärer får skäliga ersättningar när de tar uppdrag med till exempel utställningar, gestaltningsuppdrag, föreläsningar eller pedagogiskt arbete för arrangörer med ett regionalt uppdrag.

Därför är det utmärkt att regionen på sidan 12 i kulturplanen anger som ett prioriterat utvecklingsområde att den kulturella infrastrukturen ska stärkas genom att Region Jönköpings län främjar kulturskapares villkor.

9 Kulturrådet, *På flera ben – en tematisk undersökning av det professionella bild- och formområdet inom kultursamverkansmodellen*, 2025.

10 Konstnärernas Riksorganisation, *Utsikt från ateljéerna – Rapport 1: bild- och formkonstnärernas inkomster och verksamheter*, 2025.

Vi rekommenderar att regionen också på lämpligt ställe lägger till att avtal och arvodesrekommendationer som är praxis i branschen, till exempel det så kallade MU-avtalet som nämns i följande avsnitt, skall tillämpas när konstnärer anlitas av regionen eller av verksamheter som får stöd av regionen.

Professionell bild- och formkonst

Skäliga ersättningar och MU-avtalet

För bild- och formkonstnärer är det så kallade MU-avtalet, *avtalet för medverkans- och utställningsersättning*, särskilt viktigt. MU-avtalet reglerar ersättningar till konstnärer och andra upphovspersoner vid utställningsuppdrag. Det har slutits mellan Konstnärernas Riksorganisation och andra bildskaparorganisationer och svenska staten. Avtalet är bindande för statliga arrangörer men den reviderade versionen, som trädde i kraft den 1 januari 2024, tydliggör att avtalet också avser att etablera en god branschpraxis också för andra arrangörer än statliga.

Det är oerhört viktigt att det offentliga agerar förebildligt när det gäller arvoderingar och vi vill att stat, regioner och kommuner tydligt deklarerar att man skall sluta avtal enligt branschpraxis och de standardavtal som finns inom kultursektorn och agerar förebildligt när det gäller arvodering. Det är av största vikt att det skrivs in i strategiskt viktiga dokument, som kulturplanen, att MU-avtalet skall följas och att regionen budgeterar så att avtalet kan följas.

Därför är det utmärkt att Region Jönköpings län på sidan 22 i kulturplanen skrivit att man avsatt medel för medverkansersättning ”för att stärka konstnärers villkor, skapa förutsättningar för utställningsarrangörer och ge möjlighet för allmänheten att möta konstnärer”. Likaså är det utmärkt att Region Jönköpings län ”medverkar till att informations- och utbildningsinsatser rörande medverkans- och utställningsavtalet genomförs för institutioner, kommuner och bild- och formkonstnärer”.

Vi har uppmärksammat att Region Jönköpings län från och med i juni i år inför en stödordning för medverkansersättning till utställningsarrangörer, som kan sökas av kommunala och förenings- och stiftelsedrivna utställningsarrangörer. Medverkansersättningen är den ersättning som arrangören betalar till den utställande konstnären för utställningsuppdraget, såsom betalning för dennes arbete inför, under och efter utställning och andra ersättningar. Vi tycker detta är ett mycket intressant initiativ för att skapa incitament hos arrangörer för att införa hållbara och skäliga ersättningar till konstnärer som vi inte sett tidigare.

Ett annat sätt att säkerställa att konstnärer får skäligt betalt är att göra som Göteborgs stad som har antagit en riktlinje för arvodering när konstnärer anlitas av kommunen i kulturnämndens verksamheter som styr det gemensamma arbetet i förvaltningen – med ambitionen att alltid arvodera konstnärer fullt ut för det arbete de lägger ned vid utställningar i stadens regi.¹¹

Vi vill också framhålla Västra Götalandsregionen som en förebild eftersom de i budgeten för 2025 skjutit till 5 miljoner kronor för att finansiera MU-avtalet hos utställningsarrangörer i Västra Götaland med regionalt uppdrag.¹²

11 Göteborgs stad, *Riktlinje för arvodering vid engagemang av konstnärer och utövare i nämndens verksamheter*, antagen i Kulturnämnden 2020-02-06 §15 dnr 0741/18; Konstnärernas Riksorganisation, *Riktlinjer och nyckeltal*, <<https://kro.se/rapporter/riktlinjer-och-nyckeltal-mu-avtalet/>>.

12 Konstnärernas Riksorganisation, *5 miljoner mer till MU i Västra Götaland!*, 2024-05-31, <<https://kro.se/nyheter/5-miljoner-mer-till-mu-i-vastra-gotaland/>>.

Vi föreslår att Region Jönköpings län:

- säkerställer att MU-avtalet tillämpas vid utställningar av bild- och formkonst i länet av utställningsarrangörer med regionalt uppdrag eller stöd från regionen och att dessa ges ekonomiska förutsättningar att kunna ge skäliga ersättningar vid utställningar och andra uppdrag. Stödordningen för medverkansersättning till utställningsarrangörer, som kan sökas av kommunala och förenings- och stiftelsedrivna utställningsarrangörer är ett utmärkt steg i den riktningen.
- tar fram en riktlinje för arvodering av konstnärer och utövare i regionens verksamheter som säkerställer skäliga ersättningar vid uppdrag med ett nyckeltal som visar hur mycket i budgeten som behöver skjutas till för att nå full kostnadstäckning för skäliga ersättningar.
- lägger till en punkt under "Området stärks genom att:", där man betonar vikten av att tillämpa vedertagna avtal och arvodesrekommendationer i branschen när konstnärer anlitas av regionen eller av verksamheter som får stöd av regionen.

Gestaltad livsmiljö

Det är utmärkt att Region Jönköpings län bidrar till kunskap om gestaltad livsmiljö för aktörer inom området. Vi vill påpeka att det är viktigt att bild- och formkonstnärernas kompetens tillvaratas och att inte detta komplexa politikområde tillåts ta resurser från den fria konsten.

Utveckling av bild- och formområdet

På sidan 22 i kulturplanen beskrivs behovet att stärka infrastrukturen för bild- och formkonsten i länet: "Områdets utmaningar i Jönköpings län är att man har få offentliga konstinstitutioner, inget samlande konstmuseum, och länet saknar professionella gallerier, produktionsplattformar samt högre konstnärliga utbildningar."

För ett livaktigt, lokalt konstliv med hållbara konstnärskap är det mycket viktigt att det finns tillgång till gallerier, konsthallar och andra utställningsrum.

- Vi föreslår att regionen bemöter utmaningen genom att ta fram en strategi och handlingsplan för att öka antalet utställningsplatser i länet och förbättra möjligheterna för länets konstnärer att ställa ut.

Vi uppskattar mycket Region Jönköpings läns ambitioner att etablera ett starkare bild- och formområde "genom att stärka infrastrukturen för konstområdet, med stöd till befintliga konstinstitutioner, främja mötesplatser, produktionsplattformar, kollektivverkstäder och samarbeten mellan kulturskapare, institutioner och andra aktörer".

Med sina låga inkomster har konstnärer ofta svårt att hitta produktionslokaler till rätt hyresnivå. Flera kommuner i Sverige har därför infört ateljéstöd till individuella konstnärer eller subventionerat hyror till ateljéföreningar.

Vi uppmuntrar Region Jönköpings län att:

- göra återkommande kartläggningar av behovet av infrastrukturella satsningar på ateljéer, kollektivverkstäder och andra konstnärliga produktionsplatser i länet och tar fram en strategi för att möta behovet.
- införa ett ateljéstöd till individuella konstnärer och ateljéföreningar.
- säkerställa att konstnärliga produktionsplatser som ateljéer, kollektivverkstäder och utställningsrum finns med i samhällsplaneringen och bebyggelseutvecklingen i hela regionen.

Offentlig konst och enprocentsregeln

Det är mycket bra att regionen arbetar med enprocentsregeln för nya byggnader och större ombyggnationer och avsätter medel för konstnärlig gestaltning i samband med ny-, om- och tillbyggnad av sina fastigheter. Enprocentsregeln är en etablerad och mycket spridd princip för att finansiera offentlig konst som innebär att en fast andel av investeringsbudgeten i byggprojekt, vanligen en procent, går till konstnärliga gestaltningar.

Vi föreslår att Region Jönköpings län:

- arbetar för att minst en procent av investeringsbudgeten för alla typer av byggprojekt avsätts för konstnärliga gestaltningar.
- avsätter en del av de medel som genereras av enprocentsregeln till en pott för att finansiera offentlig konst i de delar av länet där det inte byggs lika mycket.
- kräver att enprocentsregeln tillämpas även av privata byggherrar och fastighetsbolag vid markanvisningar och exploateringsavtal.

7.3 Fotografi

KLYS vet att *fotografi* formellt sett inte är ett eget verksamhetsområde inom kultursamverkansmodellen, men vår medlemsorganisation **Svenska Fotografers Förbund (SFF)** vill till Region Jönköpings län förmedla följande synpunkter på kulturplaneremissen:

I sin kulturplan nämner regionen inget om fotografi som en konstart och kulturyttring. Precis som vid remissen av kulturplan 2023-2025 vill SFF därför återigen uppmärksamma regionen på fotografin som en viktig del av bildområdet med sina unika förutsättningar, möjligheter och behov – vilket i kulturplanen inte kan uttydas.

Vi ser positivt på att regionen lyfter digitaliseringens påverkan och de nya utmaningar denna utveckling skapar, särskilt när det gäller konstnärers villkor och upphovsrätt. I takt med gig-ekonomins utveckling växer en arbetsmarknad med sämre villkor fram. Digitaliseringen skapar en mängd nya möjligheter inom kulturlivet men har inte i någon större utsträckning främjat fotografers (eller andra kulturskapares/upphovspersoners) möjligheter att få skäligt betalt, snarare tvärt om. Förutsättningarna måste bli bättre att leva och verka utifrån sitt kreativa yrke.

En viktig åtgärd är att säkerställa att offentliga aktörer – som är stora bildköpare – inte fallerar när det kommer till att betala för sitt nyttjande av fotografiska bilder och verk, vilket vi tyvärr allt för ofta blir varse om sker vid beställningar och upphandlingar av fotografiska tjänster. De yrkesverksamma kulturskaparna måste ges bättre arbetsvillkor och uppdragsgivare respektera upphovsrätten samt ge rimlig och proportionerlig ekonomisk ersättning för deras arbete, i enlighet med de nya reglerna i upphovsrättslagstiftningen gällande den digitala marknaden som implementerades 1 januari 2023. SFF har rekommendationer kring arvoden och prissättning att tillgå för regionen och lokala aktörer vid beställning och inköp av fotografi. Och sedan i februari 2025 har SFF också gemensamma riktlinjer med Svenska Tecknare som ger offentliga aktörer stöd vid upphandling av fotografi och illustration. Vi vill också lyfta att namngivning av fotografer är praxis och vi anser att det är ytterst få situationer där det inte är praktiskt eller tekniskt möjligt.

När det kommer till den regionala biblioteksverksamheten samt litteraturområdet vill vi lyfta att fotografer inte enbart "illustrerar" andras böcker utan fotografiska böcker är en egen genre. Vad

gäller medie- och informationskunnighet och bibliotekens roll vill vi uppmärksamma regionen på att den visuella läskunnigheten är generellt låg bland unga och utvecklingen av AI ställer allt högre krav på att kritiskt kunna granska stillbild och rörlig bild.

Beträffande den regionala bild, form och designverksamheten vill vi understryka fotografin som en viktig del av området med sina unika förutsättningar, möjligheter och behov. Insatser i form av fler utställningsplatser för fotografi, samtal kring fotografi, mörkrum på KKV-verkstäder och studios att hyra för rimlig kostnad skulle bidra till bättre förutsättningar för fotografer verkandes inom regionen. Den 1 januari 2024 trädde ett nytt MU-avtal i kraft. MU-avtalet är tecknat mellan Kulturrådet och KRO, Svenska Tecknare samt oss och gäller därmed även fotografer. Vi är glada att se att regionen arbetar i överensstämmelse med MU-avtalet och gör insatser för att öka kunskapen om avtalet.

Många fotografer arbetar idag med både stillbild och rörligt. En del fotografer arbetar både med video/uppdragsfilm och långfilm, likväl fiktion som dokumentärt precis som inom stillbilden. Vi ser att stillbilden också är en viktig väg in för att på sikt arbeta med den rörliga bilden och uppmuntrar regionen att ta med sig det perspektivet i sina satsningar inom filmområdet.

8 Avslutningsvis

KLYS ser mycket positivt på att Region Jönköpings län är tydlig med att betona kulturens egenvärde, kulturskarpares villkor och konstnärlig frihet, samt är allmänt konstnärspolitiskt skarp jämfört med många andra regionala kulturplaner som vi har läst. Det är kompetent resonering, kanske blir det dock väl mycket beskrivande text snarare än ett fokus på verksamhetsplanering för planperioden.

Vi ser risker med allt för allmänt formulerade kulturpoliska mål och prioriteringar, som kan bli svåra att specificera kopplat till insatser i sak. Det är också lite oklart att utifrån planen få en överblick över hur resursfördelningen kommer att balanseras mellan olika konstområden, som i planen ges väldigt olika mycket utrymme och detaljrikedom.

Saker som borde tas upp mer och bättre i denna kulturplan är hur regionen avser att hantera kulturskarpares avtalsfrågor och upphovsrätt, och i vilken grad yrkesverksamma kulturskarpare kan konsulteras och ges insyn i löpande uppföljningsarbete och framtagande av årliga handlingsplaner. Kanske skulle planen också tjäna på att mer sektorsspecifikt lyfta utveckling av kulturella och kreativa branscher.

KLYS vill slutligen tacka Region Jönköpings län för att vi gavs tillfälle att inkomma med dessa synpunkter på remissversionen av kulturplan för 2026-2029. Vi ser fram emot fortsatta samtal om kultur- och konstnärspolitiska frågor, både med kulturförvaltningens tjänstepersoner och regionala politiker.

För KLYS,
Carl Liungman
Regionalpolitisk strateg

KLYS – EN SAMLAD RÖST FÖR SVERIGES KULTURSKAPARE

Sveriges Författarförbund, Dramatikerförbundet, Svenska Journalistförbundet, Läromedelsförfattarna, Konstnärernas Riksorganisation, Svenska Tecknare, Svenska Fotografers Förbund, Föreningen Svenska Tonsättare, SKAP, Federationen Svenska Musiker, Fackförbundet Scen & Film, Sveriges Scenkonstregissörer, Oberoende Filmarnas Förbund, Unionen- fackklubben vid SR, SVT och UR
Alströmergatan 12, 7 tr, 112 47 Stockholm • klys@klys.se • www.klys.se